

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-2-66-133>

УДК 657.157

Куць Т.В., Вакуленко В.М.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Анотація. У статті висвітлено актуальність формування облікової політики сучасних підприємств та узагальнено теоретичні підходи до трактування поняття «облікова політика». Наведені фактори, які впливають на облікову політику. Представлено схему розробки та затвердження облікової політики. Розглянуто особливості формування облікової політики щодо дебіторської заборгованості та коротко проаналізовано її основні елементи. Обґрунтовано, що системна облікова політика щодо дебіторської заборгованості підвищує ефективність управління дебіторською заборгованістю підприємства, сприятиме оптимізації розміру сумнівної дебіторської заборгованості.

Ключові слова: бухгалтерський облік, дебіторська заборгованість, облікова політика, підприємство, управління дебіторською заборгованістю.

Kuts Tetyana, Vakulenko Viktoriia

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

BASES OF FORMATION OF ACCOUNTING POLICY OF RECEIVABLES

Summary. The urgency of forming accounting policy of modern enterprises is highlighted and theoretical approaches to the interpretation of the concept "accounting policy" are generalized. The accounting policy of the company is aimed at optimizing the process of display and generalization of accounting information in accordance with the specifics of the enterprise. Accounting policy is an important component of the accounting system, which covers all levels of its organization: methodological, technical, organizational. The following are factors that affect accounting policies: regulatory and regulatory requirements; availability of tax privileges; branch affiliation; organizational and legal form of the enterprise; organizational structure of the firm; level of personnel support. The general scheme of development and approval of the accounting policy is presented. The peculiarities of formation of the accounting policy for accounts receivable are considered, and its main elements are briefly analyzed. It is substantiated that the system accounting policy for accounts receivable improves the efficiency of management of receivables of the enterprise, will help to optimize the size of doubtful accounts receivable.

Keywords: accounting, receivable, accounting policy, enterprise, management of receivable.

Постановка проблеми. У ході здійснення господарсько-фінансової діяльності підприємства багаторазово виникає потреба проведення взаєморозрахунків із контрагентами та їх товарного кредитування. Впродовж періоду від постачання продукції до прибуття оплати від замовника, і виникає дебіторська заборгованість. За даними Державної служби статистики України, частка дебіторської заборгованості у складі оборотних активів підприємств у 2016 р. складала понад 65%. При цьому, негативною тенденцією є зростання рівня простроченої дебіторської заборгованості до 23% [1].

Тому, обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю, як передумови її ефективного використання, досягнення збалансованості за обсягами і термінами погашення, є актуальним і потребує подальшого дослідження.

Одним із важливих засобів поєднання державного регулювання та власних управлінських рішень підприємців щодо організації й ведення бухгалтерського обліку є облікова політика підприємства. Саме від обґрунтованості облікової політики залежать ефективність управління господарською діяльністю та стратегія розвитку в цілому.

Значну роль в управлінні також займає облікова політика щодо визнання та оцінки дебіторської заборгованості, застосування рахунків, організації документообігу та проведення інвентаризації розрахунків з дебіторами, здійснення ефективного контролю. Однак, на практиці спостерігається певний формальний підхід до формування облікової політики з наведених питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань формування облікової політики підприємства, включаючи питання щодо дебіторської заборгованості, займаються ряд вітчизняних науковців: Афанас'єва І.І., Бутинець Ф.Ф., Житний П.Є., Жук В.М., Загородній А.Г., Кужельний М.В., Олійник С.О., Сопко В.В., Чабан Г.В., Чумаченко М.Г., Щирба М.Т. та інші.

Однак, у багатьох наукових публікаціях розкриваються теоретичні та практичні підходи до розробки та затвердження облікової політики підприємства, а питання формування облікової політики в частині дебіторської заборгованості розкриваються фрагментарно.

Метою статті є узагальнення теоретичних розробок вітчизняних науковців щодо сутності облікової політики підприємства, дослідження засад формування облікової політики щодо обліку дебіторської заборгованості підприємства.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах власники підприємств зацікавлені у організації бухгалтерського обліку, яка забезпечить дієвий контроль і всебічний аналіз стану підприємства при мінімальних затратах праці і коштів.

У Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», визначено облікову політику, як сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку і складання та подання фінансової звітності [9].

У МСФЗ (IAS) 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» наведено подібне трактування облікової політики, як конкретних

принципів, основ, домовленостей, правил та практик, які застосовані суб'єктом господарювання при складанні та поданні фінансових звітів» [5].

Наукові підходи вітчизняних вчених до визначення сутності поняття облікова політика наведено у таблиці 1. Хоча автори дещо по-різному розглядають сутність облікової політики, однак спільним є те, що облікова політика спрямована на оптимізацію процесу відображення та узагальнення облікової інформації відповідно до особливостей діяльності підприємства. Облікова політика – це важлива складова системи бухгалтерського обліку, яка охоплює всі рівні його організації: методичний, технічний, організаційний.

Найбільш повно визначення облікової політики наведено у Методичних рекомендаціях щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів, де вказано, що у розпорядчому документі про облікову політику наводяться принципи, методи і процедури, які використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання і подання фінансової звітності та щодо яких нормативно-правовими актами з бухгалтерського обліку передбачено більш, ніж один їх варіант, а також попередні оцінки, які використовуються підприємством з метою розподілу витрат між відповідними звітними періодами [10].

Таким чином, підприємство самостійно визначає облікову політику (п. 5 ст. 8), де фіксує тільки ті принципи і методи бухгалтерського обліку та оцінки, які передбачають декілька варіантів обліку на вибір суб'єкта господарювання або щодо яких є певна невизначеність. При формуванні облікової політики підприємства визначальна роль покладена на керівника та головного бухгалтера [6; 11].

При цьому, відповідно до ст. 4 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», передбачається послідовне і систематичне застосування підприємством обраної облікової політики, яка розробляється не на певний строк, а на тривалий період. Основним документом регулювання облікової політики на підприємстві є Наказ про облікову політику.

На формування облікової політики підприємства впливають різні зовнішні та внутрішні фактори, загальні та специфічні [12]. До найбільш вагомих ми відносимо наступні: законодавчо нормативні вимоги; наявність податкових пільг; галузева приналежність; організаційно-правова форма підприємства; організаційна структура фірми; рівень кадрового забезпечення. На думку Житного П.С. та Афанас'євої І.І., найсуттєвішими чинниками формування облікової політики є приналежність до галузі економіки або виду діяльності, яка визначає

порядок обліку деяких об'єктів, систему податкового та бухгалтерського фінансового обліку [2].

У економічній літературі виділяють різні підходи вітчизняних та зарубіжних вчених щодо порядку та змісту етапів формування облікової політики [13]. Процес формування облікової політики сучасного підприємства, на нашу думку, повинен включати етапи, які представлені на рис. 1.

Наведений порядок формування облікової політики забезпечить чітке розмежування етапів формування та дозволить швидко та ефективно її реалізувати. Дані етапи розташовано в логічній послідовності і виконання кожного наступного неможливе без завершення попереднього.

Однією із важливих складових облікової політики є обґрунтування засад щодо обліку дебіторської заборгованості підприємства. Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансових звітах визначає П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [8].

Облік дебіторської заборгованості передбачає своєчасне і правильне документування операцій по розрахунках з дебіторами; своєчасне звірення розрахунків для ліквідації простроченої і безнадійної заборгованості; на основі цього здійснення контролю за дотриманням термінів і обсягу платежів по зобов'язаннях; контролю за дотриманням форм розрахунків, встановлених у договорах з контрагентами. Таким чином, облікова політика щодо дебіторської заборгованості підприємства суттєво впливає на показники фінансового стану та результати діяльності підприємства [11].

Як показує практика, на більшості вітчизняних підприємствах у Наказі про облікову політику питання оцінки дебіторської заборгованості розглядаються фрагментарно, встановлюється лише порядок формування резерву сумнівних боргів та порядок проведення інвентаризації дебіторської заборгованості. На нашу думку, така ситуація є недопустимою, а обліку розрахунків необхідно приділяти більше уваги.

Основні елементи облікової політики щодо дебіторської заборгованості детально проаналізовано Цегельник Н.І., які наведені на рис. 2.

Ми підтримуємо думку Цегельник Н.І. про те, що при формуванні облікової політики, необхідно чітко класифікувати дебіторську заборгованість підприємства з метою її поточного обліку та правильної оцінки в фінансовій звітності.

Для цього в наказі про облікову політику підприємства слід виділити перелік класифікаційних ознак та види дебіторської заборгованості, зазначити критерії віднесення довгострокової за-

Таблиця 1

Визначення облікової політики вітчизняними вченими

Ф.Ф. Бутинець	Облікова політика – це сукупність дій з формування комплексу методичних прийомів, способів і процедур організації і ведення бухгалтерського обліку, який відповідає особливостям діяльності підприємства, інтересам його власника та який необхідно розглядати з точки зору призначення бухгалтерського обліку [7].
М.В. Кужельний, В.Г. Лінник	Облікова політика – це сукупність конкретних методів і засобів організації і форм ведення бухгалтерського обліку, прийнятих підприємством на основі загальних правил і особливостей його роботи [4].
А.Г. Загородній	Облікова політика – це сукупність способів ведення бухгалтерського обліку (первинного нагромадження, вартісного вимірювання, поточного групування і підсумкового узагальнення фактів господарської діяльності) відповідно до особливостей його господарської діяльності [3].

Джерело: [3; 4; 7]

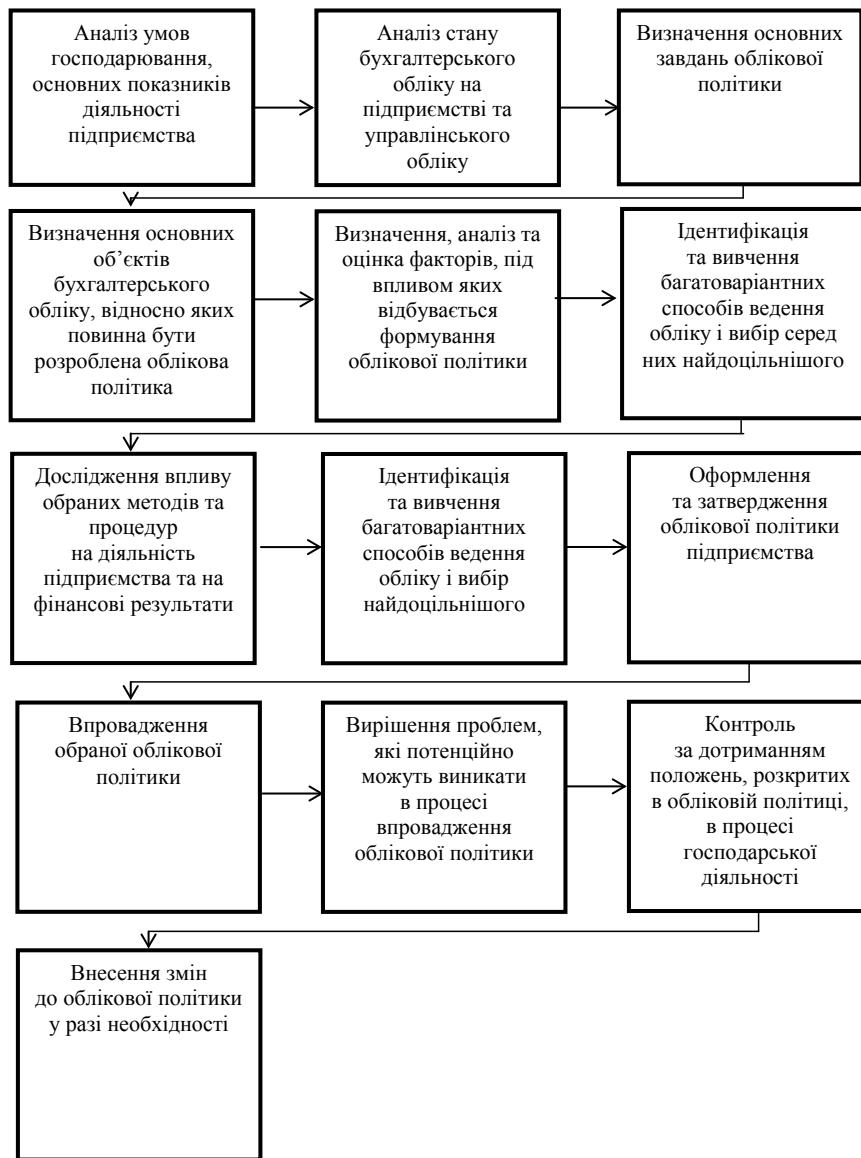

Рис. 1. Порядок розробки та затвердження облікової політики

Рис. 2. Елементи облікової політики щодо дебіторської заборгованості підприємства

Джерело: [11]

боргованості до складу необоротних активів підприємства та чітко розмежувати види поточної дебіторської заборгованості відповідно до здійснюваних операцій підприємства.

У Наказі про облікову політику слід зазначити всі знижки за оплату у короткій термін чи нарахування пені за затримку платежу з метою оптимального управління заборгованістю.

Встановлення порядку визнання дебіторської заборгованості сумнівною є також вкрай важливим. При цьому, особливої уваги потребує документальне підтвердження операцій із сумнівною та безнадійною дебіторською заборгованістю. Наприклад, якщо виникає прострочення терміну погашення дебітором, то підтверджувальним документом висту-

пають договори або рахунки; у випадку банкрутства контрагента підтвердженням може бути постанова суду. Такий поділ сприятиме оптимізації процесу розрахунку резерву сумнівних боргів.

Висновки і пропозиції. Підприємство обирає та розробляє власну облікову політику з урахуванням специфіки діяльності та фінансового стану підприємства. Нині облікова політика – це важливий елемент системи бухгалтерського обліку, включаючи облік заборгованості за розрахунками з дебіторами.

Комплексна облікова політика щодо дебіторської заборгованості виступає основою ефективного управління дебіторською заборгованістю підприємства.

Список літератури:

1. Діяльність суб'єктів господарювання за 2016 рік : стат. зб. Державна служба статистики України, 2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Житний П.Є., Афанас'єва І.І. Фактори впливу на формування облікової політики торгово-виробничих підприємств. *Вісник ЖДТУ*. № 1(51). URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/68936/64942>
3. Загородній А.Г. Бухгалтерський облік: основи теорії і практики. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. 280 с.
4. Кужельний М.В. Теорія бухгалтерського обліку. Київ : КНЕУ, 2011. 334 с.
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 (МСБО 8) Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_020
6. Олійник С.О. Облікова політика підприємства: порядок формування та контроль за її дотриманням. *Науковий огляд*. 2018. № 7(50). URL: <http://oaji.net/articles/2017/797-1537549121.pdf>
7. Організація бухгалтерського обліку За ред. Ф.Ф. Бутинця. Житомир : ПП «Рута», 2012. 528 с.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>
9. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV, зі змінами та доповненнями. Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
10. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів. Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0635201-13>
11. Цегельник Н.І. Формування облікової політики підприємства щодо обліку дебіторської заборгованості в системі розрахунків з покупцями. *Облік і фінанси*. 2014. № 4(66). URL: <http://www.afj.org.ua/ua/article/226/>
12. Чабан Г.В. Аналіз факторів впливу на формування облікової політики в системі управління підприємством. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип. 32(1). С. 38–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2017_32%281%29_7
13. Щирба М.Т. Принципи та етапи облікової політики підприємства. *Світ фінансів*. 2007. № 4. С. 135–143.

References:

1. Deyalnist subiektiv gospodaruyvannya za 2016 rik: stat. zb. [Activities of economic entities for 2016 year : statistical yearbook]. 2017. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Zhytnyi P.E., Afanaseva I.I. Factory vplyvu na formuvannya oblikovoi polityky torgovo-vyrobnychuh pidpryemstv [Factors influencing the formation of the accounting policy of trade and production enterprises]. URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/68936/64942>
3. Zagorodniy A.G. (2018). Buhalterskyi oblik: osnovy teorii i practyky [Accounting: Fundamentals of Theory and Practice]. Lviv, 280 p.
4. Kuzhelnyi M.V. (2011). Teoriya buhalterskogo obliku [Theory of accounting]. Kyiv, 334 p.
5. Mizhnarodnyi standart buhalterskogo obliku 8 Oblikovi polituku, zminu u oblikovuch otsinkah ta pomulky [International Accounting Standard 8 Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_020
6. Oliynyk S.O. (2018). Oblikova polityka pidpryemstva: poryadok formuvannya ta control za ii dotrymannyam [Accounting policy: essence, problems and features of application for enterprises]. URL: <http://oaji.net/articles/2017/797-1537549121.pdf>
7. Butunets F.F. (2012). Organizatsiya buhalterskogo obliku [Organization of accounting]. Zhtomir, 528 p.
8. Polozhennya (standart) buhalterskogo obliku 10 "Debitorska zaborgovanist" [Accounting Standards 10 "Accounts Receivable"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>
9. Pro buhalterskui oblik ta finansovu zvitnist u Ukraini [About Accounting and Financial Reporting in Ukraine]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
10. Pro zatverdzhennya metoduchnych rekomendatsii schodo oblikovoi polituku pidpryemstva ta vnesennya smyn do deyakuh nakaziv [On Approval of Methodological Recommendations on Enterprise Accounting Policies and Changes to Certain Orders]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0635201-13>
11. Tsehelnik N.I. (2014). Formuvannya oblikovoi polityky pidpryemstva z obliku debitorskoi zaborgovanosti u systemi rozrahunkiv z pokuptsyamy [Development of Enterprise Accounting Policy on Accounting of Receivables within Payment System with Buyers]. URL: <http://www.afj.org.ua/ua/article/226/>
12. Chaban G.V. (2017). Analis factoriv vplyvu na formuvannya oblikovoi polityky u systemi upravlinnya pidpryemstvom [Analysis of the factors influencing the formation of accounting policies in the enterprise management system]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2017_32%281%29_7
13. Shirba M.T. (2007). Pryncypy ta etapy oblikovoi polityky pidpryemstva [Principles and stages of enterprise accounting policy]. *The world of finance*. No. 4. P. 135–143.